

## NIMISÕNAFRAAS EESTI-NORRA KAKSKEELSETE LASTE KEELEKASUTUSES

Adele Vaks, Virve Vihman

**Ülevaade.** Artiklis esitatud uurimus annab esimese ülevaate eesti-norra laste nimisõnafaasi grammatilisest struktuurist nii eesti kui ka norra keeles võrreldes ükskeelsetega mõlemas keeles. Analüüsis on erilise tähelepanu all nähtused, mida võib selgitada teise keele mõjutustega. Uurimuse valimi moodustasid kaheksa kakskeelset last vanuses 5–8 aastat, ükskeelseteks võrdlusrühmadeks viis norra- ning viis eesti keelset last. Analüüsisime laste jutustusi pildiraamatu põhjal ning vaba jutustust igapäevaelust. Kvalitatiivne analüüs näitas mõlemas keeles keelekasutusnähtusi, mida võib selgitada keelte vastasmõju: eesti keeles rohke määratlejate *üks* ja *see* kasutamine artiklitenähtusena, norra keeles indefiniitse vormi ülekasutamine. Uuringu tulemused võivad saada lähtekohaks tulevastele uurimustele, mis vaatlevad lähemalt keelte vastasmõju ja sisendi rolli.\*

**Võtmesõnad:** morfoloogia, keeleline areng, kakskeelsus, eesti keel, norra keel

### 1. Sissejuhatus

Nii Eestis kui ka väliseesti kogukondades kasvab hulk lapsi, kes kasutavad igapäevaelus kaht või enam keelt. Tihtipeale on üks keel koolis ja teine kodus kasutamiseks, mõnes peres on kummagi vanemaga suhtlemiseks eraldi keel. Mitme keele omandamine korraga või järgemööda on keele arengu seisukohast niisama tavaline kui üksnes ühe keele omandamine. Paljud ühiskonnad on mitmekeelsed ning seal kasvavad lapsed omandavad korraga kaht või enam keelt. Kakskeelsel arengul on aga omad erijooned, mida on oluline arvesse võtta, et laste arengut parimal viisil mõista ja toetada.

Üks oluline tegur kakskeelse arengu puhul on keelte vastasmõju, seega on eraldi uurimist väärt iga konkreetne keelepaar. Senini pärinevad põhjalikumad ülevaated eesti keele omandamisest mitmekeelses keskkonnas eesti-vene ja eesti-inglise laste kohta tehtud uuringutest (Argus jt 2021: 40–41). Artiklis esitatud uuring vaatles

\* Autorid tänavad Norra kõrghariduse rahvusvahelise koostöö ja kvaliteedi keskust (Diku), mis rahastas Adele Vaksi reisi Norrasse materjali kogumiseks. Peredele kingitud raamatud osteti Virve Vihmanile eraldatud rahvusteaduste baasfinantseerimise toetuse vahenditega. Suur tänu kuulub kõigile uurimuses osalenud peredele.

esimest korda lähemalt norra ja eesti keele samaaegset omandamist. Uurimus viidi läbi osana Tartu Ülikoolis 2021. aasta kevadel kaitstud magistritööst (Vaks 2021).

Uurimus keskendub nimisõnafaasi struktuurile. Nimisõnamorfoloogia on keerukas nii eesti kui ka norra keeles, samas on keeltes erinevaid nimisõnakategooriaid. Püstitasime järgmised uurimisküsimused:

1. Kas kakskeelsete laste nimisõnafaasi struktuur erineb ükskeelsete nimisõnafaasi struktuurist? Kui jah, siis mil moel ja määral?
2. Kas ja kuidas on kakskeelsete laste nimisõnafaasi struktuuris näha eesti ja norra keele vastasmõju?

Esitame ülevaate teemaasetuse teoreetilisest taustast ning varasematest uurimustest. Seejärel kirjeldame uurimuse valimit ja meetodeid, esitame tulemused ning arutleme nende tõlgendamise üle.

## 2. Kakskeelne areng

Kakskeelsete laste keelte arengust rääkides eristatakse simultaanset ehk samaaegset ning suktessiivset ehk järjestikust kakskeelsust. Simultaanse kakskeelsuse puhul hakkab laps mõlemat keelt omandama sünnist saadik või väga varajases lapsepõlves, ning enamasti käsitatakse mõlemat omandatavat keelt sellisel juhul emakeelena. Suktsessiivse kakskeelsuse puhul hakkab laps teist keelt omandama esimeste eluaastate jooksul, kuid mitte paralleelselt emakeelega (Meisel 2007: 104–105). Suktsessiivselt ja simultaanselt kakskeelsete laste keelekasutus võib erineda teineteisest ning ükskeelsetest lastest. Keele omandamist mõjutab suur hulk tegureid ja nii pole alati kerge kindlaks määrata, millest üks või teine erinevus lähtub. Mõju avaldavad mitmed taustategurid, nagu keeleline sisend ehk keel, mida laps enda ümber kuuleb (Argus jt 2021: 37), ja teadmised teisest keelest; lisaks arenevad samaaegselt keele omandamisega lapse üldkognitiivsed võimed ning teadmised maailma kohta.

Keelesisendi kvaliteet ja kvantiteet on olulised mõjurid ka ükskeelse arengu puhul, kahe keele samaaegsel omandamisel jaguneb lapsele kättesaadav keelesisendi hulk mitme keele vahel. Eri keeli kasutatakse enamasti eri valdkondades, näiteks räägitakse üht keelt kodus ja teist koolis. Kasutusvaldkondade eristus peegeldub tihtipeale sõnavaras (Bialystok jt 2010). Sisendil on oluline roll ka grammatiliste konstruktsioonide omandamisel, kuivõrd konstruktsiooni omandamiseks peab seda piisavalt palju kasutuses kuulma. Sisendi kvaliteet ja kvantiteet on keerukamate joonte omandamisel olulisemadki mõjutajad kui see, kui varakult laps keelt omandama on hakanud (Unsworth jt 2011, Ågren jt 2014). Kõik uurimuse valimisse kuuluvad kakskeelsed lapsed on eesti keelt kuulnud sünnist saadik, kokkupuude norra keelega algas hiljemalt neljandaks eluaastaks. Selle asemel, et eristada simultaanselt ja suktessiivselt kakskeelseid, oleme laste keeletausta kirjeldamiseks valinud keelelise sisendi osakaalu näitajad kummaski keeles.

Keelekasutust mõjutab ka tõsiasi, et kõik keeled, mida oskame, on ajus suuremal või vähemal määral korruga aktiveeritud (Kroll jt 2006). Morfoloogias avaldub keeltevaheline mõju enamasti ühe keele struktuuride ülekandmises teise. Milliseid struktuure ning kuidas keeltevaheline mõju puudutab, sõltub suuresti konkreetsetest keeltest, mida koos omandatakse. Eesti ning norra keele omandamist pole varem uuritud, sarnastest keelepaaridest on vaadeldud nt eesti-inglise (Vihman 1982,

Vihman, Vija 2006, Vihman 2018) ning eesti-rootsi (Oksaar 1971) laste morfoloogia omandamist. Samuti on uuritud soome-rootsi kakskeelsete laste keelekasutuse eri tahke (Viberg 2001, Kunnari jt 2016). Vene ja rootsi keele koos omandamist uurides on leitud, et just morfoloogia omandamine võib kahe keele vahel jagatud sisendi puhul olla haavatavamas positsioonis – kakskeelsete morfoloogiakasutus erineb ükskeelsetest nii selle pärast, et näha on teise keele mõjusid, kui ka selle pärast, et keerukamate struktuuride omandamiseks pole kuulnud piisavalt sihtkeelset sisendit (Ringblom 2012).

On leitud, et eesti-vene laste käändevalikut võib mõjutada see, millist käännet kasutatakse sama tähenduse väljendamiseks vene keeles, nt asendatakse eesti keeles abessiiv genitiivi või partitiiviga konstruktsiooni *без чего?* mõjul (Hallap jt 2014: 85). Islandi-norra kakskeelsete laste puhul on leitud, et akusatiivi, sagedasimat sihitisekäännet, kasutatakse ka kontekstides, mis nõuavad muud käännet (Vilhjálmsdóttir 2006). Inglise-norra kakskeelsete laste norrakeelsed definiitsed nimisõnafaasid võivad norrakeelse sõnavara kasutamisest hoolimata järgida hoopis inglise keele definiitse fraasi struktuuri (Anderssen, Bentzen 2013). Seega võib varasemate uuringute põhjal eeldada, et morfoloogiakasutus on valdkond, milles eesti ja norra keelte vastasmõju ühel või teisel moel avaldub.

### 3. Eesti ja norra keele nimisõnagrammatika

Artiklis esitatud uurimus keskendub nimisõnafaasi morfoloogiale. Kuigi fraasi tuumaks on nimisõna, mängivad fraasi stukturis olulist rolli ka nimisõna täiendite muutevormid. Seepärast tutvustame põgusalt käändsõnade grammatilisi vorme mõlemas keeles.

Nii eesti kui ka norra keeles on kompleksne nimisõnafaasi morfoloogia, samas on keeltes mõnevõrra erinevad käändsõnade kategooriad. Ühtlasi avalduvad morfoloogilised jooned keeltes eri moel: norra keel on struktuurilt analüütilisem kui eesti keel, ning paljudel juhtudel avalduvad morfoloogilised tunnused mitte sõnalõppude või tüvemuutuste, vaid sõnade (nt artiklite ja nimisõnade) fraasisisesel ühildumise kaudu.

Norrakeelsed nimisõnad käänduvad arvus ja definiitsuses ehk määratules. Nimisõnadel on sookategooria (mees-, nais- või kesksugu), sellest lähtuvalt käänduvad omadussõnad ja teatud määratlejad (possessiiv- ja demonstratiivpronoomenid) ka soos. Indefiniitses vormis markeerib sugu artikkel sõna ees (vastavalt *en*, *ei* või *et*), definiitses vormis sufiks sõna lõpus (vastavalt *-en*, *-a* või *-et*). Mitmuses lisatakse sõna lõppu sufiks, mis märgib korraga nii definiitsust kui ka mitmust, sugu mitmusevormides ei markeerita.

Naissoo kasutamises on palju varieerumist: meessoost tunnuste kasutamine naissoost sõnadel on lubatud *bokmål*'is, ühes kirjakeele standarditest<sup>1</sup>, ning tavaline mitmes kõnekeele variandis. Dialektide kõrval, kus traditsiooniliselt on kasutusel kaks sugu (Mæhlum, Røyneland 2012: 61, 99), kasutatakse naissugu aina vähem ka neis murretes, kus on tavaline olnud kolme soo eristamine (Westergaard, Rodina 2016, Busterud jt 2020). Mõnes dialektis leidub ajaloolise käändesüsteemi jälgi, mistõttu sama sõna võidakse süntaktilisest asendist sõltuvalt kasutada kas *en-* või *a-lõpulisena* (Mæhlum, Røyneland 2012: 187).

<sup>1</sup> Ajaloolistel põhjustel on Norras välja kujunenud kaks veidi erinevat kirjakeele standardit: taani kirjakeelele toetuv *bokmål* ('raamatukeel') ning läänenorra dialektidele ja vanapõhja keelele toetuv *nynorsk* ('uusnorra keel').

**Tabel 1.** Norra keele nimi- ja omadussõnade käänamine arvus, definiitsuses ja soos *bokmå*’i standardi järgi

Nimi- ja omadussõnade käänamine				
	Indefiniitne ainsus	Indefiniitne mitmus	Definiitne ainsus	Definiitne mitmus
Meesugu	<i>en grønn frosk</i> ‘[üks] roheline konn’	<i>grønne frosker</i> ‘rohelist konnad’	<i>den grønne frosk</i> ‘[see] roheline konn’	<i>de grønne froskene</i> ‘[need] rohelist konnad’
Naissugu	<i>ei/en ung jente</i> ‘[üks] noor tüdruk’	<i>unge jenter</i> ‘noored tüdrukud’	<i>den unge jenta/ jenten</i> ‘[see] noor tüduk’	<i>de unge jentene</i> ‘[need] noored tüdrukud’
Kesksugu	<i>et fint sted</i> ‘[üks] kena koht’	<i>fine steder</i> ‘kenad kohad’	<i>det fine stedet</i> ‘[see] kena koht’	<i>de fine stedene</i> ‘[need] kenad kohad’

Nimisõnade sugu on läbipaistmatu, st sõna morfoloogilisest kujust ei ole näha, mis soost sõna on. Sooühildumise omandavad lapsed hilja, umbes seitsmendaks eluaastaks, seda ka ükskeelsed lapsed (Rodina, Westergaard 2015). Seejuures omandatakse varakult, teise eluaasta ringis, sufiksiga definiitsed nimisõnavormid, keerukamad on soomarkeeringud muudel fraasi liikmetel (Anderssen 2010, Rodina, Westergaard 2013). Sufiksiga vormide omandamist soodustavad tõenäoliselt nii silbistruktuur (Anderssen 2010) kui ka tõsiasi, et sufiksiga vorme kuulevad lapsed tihti täiskasvanutelt tervikuna.

Eesti nimisõnamorfoloogia üks olulisi jooni ning erinevusi norra keelega võrreldes on rikas käändemorfoloogia. Keeles on 14 käänat, käänduvad nii nimi-, omaduskui ka asesõnad. Lisaks on teatud määrsõnadel mittetäielik käändeparadigma, milles sõna käändub vaid kolmes kohakäändes (nt *sisse*, *sees*, *seest*). Erinevalt norra keelest puudub eesti keele nimisõnadel sugu, samuti pole keeles grammatilist definiitsust. Puuduvad ka grammatilised artiklid, kuigi teatud määratlejaid (nt *üks*, *see*) võib kontekstist sõltuvalt analüüsida artiklitena. Artiklite grammatiseerumine on siiski alles algstaadiumis (Hint jt 2017). Eesti lapsed omandavad nimisõnamorfoloogia selle keerukuse tõttu mõnevõrra hiljem kui verbimorfoloogia (Argus 2008: 28).

#### 4. Meetod ja valim

Laste morfoloogiakasutuse uurimiseks kasutasime kahest jutustusest koosnenud narratiivi esilekutsumise meetodit nii eesti kui ka norra keeles: esmalt vahendatud narratiiv Mercer Mayeri (1969) pildiraamatu “Frog, where are you?” põhjal, seejärel vabam vestlus, kus laps sai jutustada oma igapäevaelust. Jutustuste transkriptsioone analüüsisime kvalitatiivselt, et leida, milliseid mustreid leidub nimisõnafraasi struktuuris. Uurimus vaatles kakskeelsete laste mõlemat keelt, samasugused jutustused kogus sama uurija nii eesti kui ka norra keeles. Lastega kohtunud uurija räägib eesti keelt emakeelena ning valdab norra keelt C1-tasemel Euroopa keeleõppe raamdokumendi järgi.

Kakskeelsesse valimisse kuulus kaheksa last. Leidsime, et kuni 10-liikmeline valim on optimaalne, et magistritöö mahus andmeid koguda, transkribeerida ning kvalitatiivselt analüüsida. Lisaks mõjutasid valimi suurust piiratud aeg välitööde läbiviimiseks ning COVID-19 pandeemiast johtuvad reisi piirangud. Et saada ülevaadet sellest, mis on iseloomulik just kakskeelsete laste keeletekasutusele, ning seega parem ettekujutus kakskeelsete keeletekasutusest tervikuna, kaasasime uuringusse ka eesti- ja norra keelsed ükskeelsed võrdlusrühmad.

Valimisse kuulusid lapsed vanuses 5–8 aastat. Viieks eluaastaks on ükskeelsetel lastel omandatud suurem osa keele muutmorfoloogiast (Padrik jt 2016, Ravid 2019). Materjali kogumise ajal elasid kõik kakskeelse valimi lapsed Norras ning kasutasid igapäevaselt nii eesti kui ka norra keelt. Ükskeelsete võrdlusrühmade lapsed elasid vastavalt Norras või Eestis ning kasutasid nii kodus kui ka koolis või lasteaias ainult norra või eesti keelt. COVID-19 riski tõttu olid kohtumiste võimalused piiratud. Seetõttu oli vanusevahemik valimis küllaltki suur, ka ei õnnestunud kõigis rühmades saavutada soolist tasakaalu.

Lisaks laste jutustuste salvestamisele palusime kakskeelsete laste vanematel täita ankeet lapse keeletausta kohta. Lapsevanemad märkisid ankeeti, mis keeles laps pereliikmetega räägib ning kui palju veedab aega kummagi keele keskkonnas. Saadud andmete põhjal arvutasime välja laste keeletesendi keeltevahelise jagunemise osakaalud. Andmed laste keeletesendi kohta on ligikaudsed ning põhinevad lapsevanemate hinnangutel. Sellegipoolest annab keeletesendi osakaal ülevaate kakskeelse valimi keeletausta varieeruvusest. Info uuringus osalenud laste kohta on toodud tabelis 2 ja 3.

**Tabel 2.** Kakskeelsete osalejate taustainfo: valimi vanuseline ja sooline jaotus ning laste keeletesendi jagunemine

Nr	Osalejakood	Vanus	Sugu	Keeletesend	
				eesti keel	norra keel
1	BIL07	5;7*	Tüdruk	51%	49%
2	BIL01	5;9	Tüdruk	73%	27%
3	BIL02	5;10	Poiss	29%	71%
4	BIL10	6;2	Tüdruk	60%	40%
5	BIL11	6;4	Tüdruk	21%	79%
6	BIL06	7;10	Poiss	50%	50%
7	BIL03	8;4	Poiss	42%	58%
8	BIL09	8;11	Tüdruk	66%	34%
	Keskmine vanus	6;10			

\* Laste vanused on esitatud kujul aastad;kuud.

**Tabel 3.** Ükskeelsete osalejate vanuseline ja sooline jaotus

Norrakeelne valim				Eestikeelne valim			
Nr	Osalejakood	Vanus	Sugu	Nr	Osalejakood	Vanus	Sugu
1	NO05	5;2	Poiss	1	ET06	5;4	Poiss
2	NO02	6;6	Tüdruk	2	ET05	5;5	Poiss
3	NO01	6;8	Poiss	3	ET03	6;5	Tüdruk
4	NO04	7;7	Tüdruk	4	ET02	6;8	Poiss
5	NO03	7;10	Poiss	5	ET04	7;1	Poiss
	Keskmine vanus	6;9				6;2	

Enne lastega kohtumist informeerisime lapsevanemaid uurimuse eesmärgist, meetoditest, andmete hoiustamisest ja kasutamisest. Kõik osalenud lapsed ja nende vanemad andsid osalemiseks nõusoleku. Uurimismeetodi ja -protseduuri ja andmete hoiustamise kooskõlastasime enne uuringu algust Tartu Ülikooli inimuuringute eetika komiteega (protokoll number 307/T-24). Igale uuringus osalenud perele kinkisime tänutäheks lasteraamatu, lapsed said preemiaks ka kleepse.

Laste keelekasutuse uurimiseks palus uurija neil jutustada vahendatud narratiiv Mayeri (1969) raamatu "Frog, where are you?" põhjal. Raamatut on kasutatud nii laste kui ka täiskasvanute jutustamisoskuse ning keelekasutuse muude tahkude uurimiseks. Esimene laialdasem uurimus nn konnaloo abil avaldati 1980-ndate lõpus (Bamberg 1987), laiema tuntuse saavutas meetod Ruth A. Bermanni ja Dan I. Slobini (1994) uurimusega, kus kõrvutati eri keelte kõnelejate narratiive. Lisaks konnaloole kutsus uurija esile lühijutustuse igapäevastundmustest, esitades lapsele küsimusi kooli, lasteaia ja vaba aja kohta. Kakskeelsete laste keeletausta uurimiseks palusime vanematel täita Cécile De Cat' (2020) ja Sharon Unsworthi (2013) põhjal eesti keelele ja selle uuringu valimile Tartu Ülikoolis sobivaks kohandatud ankeedi lapse keelekeskkonna kohta.

Raamat "Frog, where are you?" koosneb 24 mustvalgest illustratsioonist, mis annavad edasi narratiivi poisist, koerast ja konnast. Loo alguses elab konn purgis poisi majas, kuid põgeneb sealt ühel ööl. Poiss ja koer asuvad konna otsima, kohtuvad teel mitme loomaga ning leiavad raamatu lõpus konna koos tema perekonnaga.

Kakskeelsete lastega kohtus uurija pere juures kodus. Esimesel kohtumisel räägiti eesti keeles. Esmalt vaatas uurija raamatut koos lapsega ning jutustas piltide põhjal loo. Seejärel palus uurija lapsel piltide põhjal ise sama lugu jutustada ning esitas küsimusi kooli, lasteaia ja vaba aja tegevuste kohta. Kombineerisime vahendatud narratiivi ehk kuuldud loo ümberjutustamist piltide põhjal (Soodla jt 2010: 283) ning vaba jutustust igapäevaelust, et anda lastele võimalusi mitmekülgseks keelekasutuseks. Konnaloo korduvad referendid pakuvad võimalusi kasutada samu sõnu eri grammatilistes vormides, vabas jutustuses saavad lapsed oma huvidest lähtuvalt kasutada laiemat sõnavara.

Nädala jooksul peale esimest kohtumist külastas uurija kakskeelseid peresid uuesti, et viia sama protseduur läbi norra keeles. Peredes, kus üks vanematest rääkis norra keelt, palusime teise kohtumise ajal just norrakeelsel vanemal koos lapsega uurija vastu võtta, et norra keele kasutus oleks lapse jaoks võimalikult loomulik.

Ükskeelsete võrdlusrühmade puhul viisime protseduuri läbi vaid eesti või norra keeles. Norrakeelse rühma lastega kohtus uurija nende kodus või kakskeelse sõbra kodus, kus norra laps külas oli. Eestikeelse rühma lastega kohtus uurija lasteaias. Kõik lapsed, nii üks- kui ka kakskeelsetes rühmades, on eakohase kõnearenguga.

Salvestasime jutustused audiofailina ning transkribeerisime lastekeele talletamiseks loodud programmis CLAN (MacWhinney 2000). Andmetest ülevaate saamiseks kasutasime programme CLAN ning Microsoft Excel. Kvalitatiivse analüüsi jaoks markeerisime transkriptsioonides lausungid, milles laps oli kasutanud ebasihtkeelepärast morfosüntaksit (nt sõnamoodustuse või rektsiooni erinevus sihtkeeles) ja/või milles avaldus ülekanne teisest keelest (nt rohke määratlejate üks ja see kasutamine artiklipositsioonis eesti keeles).

## 5. Tulemused

Järgnevas esitame ülevaate kogutud andmetest ning järeldustest, mida nende põhjal teha võib. Esmalt esitame ülevaate laste jutustuste pikkusest ning leksikaalsest ja morfoloogilisest mitmekülgusest. Seejärel kirjeldame lähemalt laste nimisõnafaasi ehitust ja kasutust esmalt eesti, seejärel norra keeles. Viimaks peatume kvalitaatiivses analüüsis esile tulnud erinevustel üks- ja kakskeelsete laste nimisõnafaasi struktuuris: esmalt eesti, seejärel norra keeles.

### 5.1. Ülevaade andmetest

Kakskeelsete laste nimisõnafaasi struktuuri kirjeldamiseks kasutame esmalt paari kirjeldavat näitajat laste jutustuste kohta. Iga lapse jutustuste puhul leidsime narratiivide pikkused sõnedes. Jutustuste leksikaalset ja morfoloogilist mitmekesisust vaatlesime nimisõnavormide kaudu. Sõnavara mitmekesisust lapse jutustuses näitlikustab vähemalt ühes vormis esinenud nimisõnalemme arv. Üks morfoloogilise produktiivsuse näitajaid on morfoloogiline mitmekesisus. Selle kirjeldamiseks leidsime, mitut nimisõna kasutati enamas kui ühes vormis. Nimetatud näitajate väärtused uuritavate rühmade kaupa on toodud tabelis 4. Arvud on ümardatud täisarvudeni ning esitatud kujul: aritmeetiline keskmine (standardhälve).

**Tabel 4.** Narratiivide pikkus, leksikaalne ja morfoloogiline mitmekesisus

Keel	Konnalugu				Vaba jutustus		
	Rühm	Sõnede arv kokku	Nimi-sõnad	Nimisõnu, mil >1 vorm	Sõnede arv kokku	Nimi-sõnad	Nimisõnu, mil >1 vorm
Eesti	Kakskeelsed	268 (135)	22 (9)	9 (4)	173 (214)	18 (20)	2 (4)
	Ükskeelsed	231 (51)	26 (5)	7 (3)	174 (83)	22 (9)	3 (1)
Norra	Kakskeelsed	342 (139)	23 (7)	5 (2)	130 (108)	12 (6)	1 (1)
	Ükskeelsed	336 (79)	25 (6)	7 (3)	264 (176)	17 (13)	1 (2)

Peale tabelis toodud näitajate arvutasime välja ka selle, mitut vormi laps keskmiselt iga nimisõna kohta kasutab. Laste- ja rühmadevahelised erinevused olid selle näitaja puhul nii väikesed, et ümardades sai kõigi rühmade keskmiseks 1 ning standardhälbeks 0.

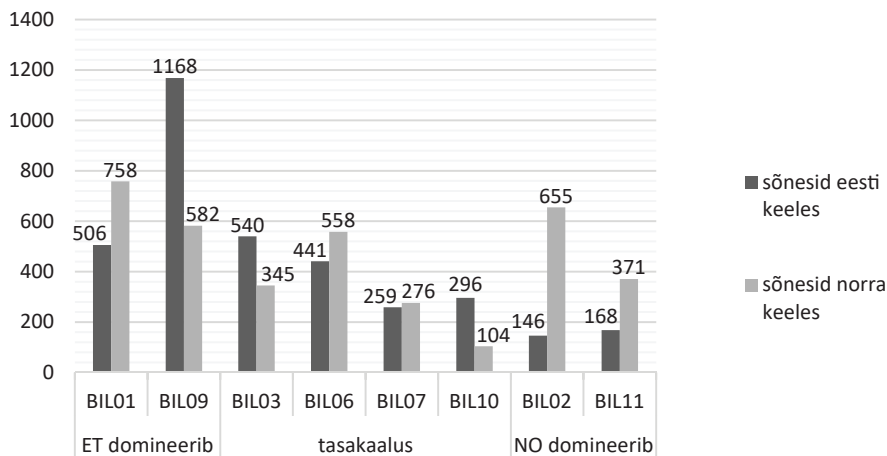
Kõikide rühmade puhul leidsime arvilised näitajad eraldi konnalugude ning vabade jutustuste kohta. Nagu tabelist 4 nähtub, mõjutab jutustuse iseloom nii jutustuse pikkust kui ka mitmekesisust. Pikemas jutustuses on enam võimalusi kasutada eri sõnu ja sõnavorme. Seega on loomulik, et näitajad on omavahel seotud. Konnalood on mõlemas keeles nii üks- kui ka kakskeelsetel lastel pikemad kui vabad jutustused, tõenäoliselt tänu sellele, et konnalugu jutustades sai laps toetuda nii piltidele kui ka uurija jutustatule. Üldiselt on norrakeelsed jutustused pikemad, üksnes kakskeelsete laste vabad jutustused on norra keeles lühemad kui eesti keeles. Erinevus tuleneb tõenäoliselt (osaliselt) eesti ja norra keele struktuuride erinevusest. Kuivõrd nimisõnade arv eri keeltes on sarnasem, mõjutab jutustuste pikkust tõenäoliselt suurem hulk grammatilise funktsiooniga sõnu norra keeles.



Jutustuse tüübi mõju on näha ka morfoloogilise mitmekülguse näitajates: konnalugudes on keskmiselt enam mitmes vormis esinenud nimisõnu kui vabades jutustustes. Lugu pakub võimalusi viidata samadele referentidele (poiss, koer, konn jne) korduvalt ning eri vormides. Vabas jutustuses oli tavalisem see, et lapsed loetlesid, millega nad viimasel ajal tegelenud on või mida neile teha meeldib, selle asemel et pikemalt peatuda ühtedel ja samadel referentidel ning neile eri vormides viidata.

Võrreldes ükskeelseid ja kakskeelseid lapsi, on näha, et ükskeelsed ei jutusta alati pikemaid narratiive kui kakskeelsed. Ükskeelsed kasutavad mõnevõrra rohkem erinevaid nimisõnalemmasid kui kakskeelsed; nende lemmade arv, mille puhul kasutati enam kui üht vormi, on eri rühmades sarnasem. Küll aga on kakskeelsete rühmas pea kõigi näitajate puhul ning mõlemas keeles suuremad standardhälbed ning seega suurem varieeruvus kui ükskeelsete seas. Erandiks on norrakeelsed vabad jutustused, kus nii keskmised kui ka standardhälbed on ükskeelsete seas suuremad. Suurem varieeruvus kakskeelsete seas võib tuleneda mitmest tegurist, sh kakskeelsete rühma vanuseskaalast ning keelesisendist kummaski keeles. Kakskeelses valimis oli erineva keeletaustaga lapsi: kõik käisid norrakeelses koolis või lasteaias, kuid osa lastest kasutas kodus ennekõike eesti keelt, osa ennekõike norra keelt.

Et vaadelda keeletausta võimalikku mõju, kõrvutasime ka kakskeelsete laste individuaalseid tulemusi. Kuigi valimi piiratus ei võimalda teha laiu üldistusi, on jutustuste koondpikkust (sõnade arv konnalugudes ja vabades jutustustes kokku) vaadates näha, et pikemalt räägivad vanemad lapsed, kes kuulevad enda ümber rohkem eesti keelt (vt joonis 1). Nende laste seas, kelle keelesisendis domineeris eesti keel (üle 60% sisendist eestikeelne), ning nende laste seas, kelle keelesisend oli enam-vähem tasakaalus (40–60% sisendist eestikeelne), olid eestikeelsed koondpikkused küllaltki sarnased. Suurema norrakeelse sisendiga (üle 60% sisendist norrakeelne) lapsed rääkisid eesti keeles vähem kui tasakaalus ja pigem eestikeelse sisendiga lapsed. Lapse vanus mängib samuti rolli: enim sõnu kasutanud laps on ühtlasi vanim, 7–8-aastased lapsed räägivad keskmiselt pikemalt kui 5–6-aastased.

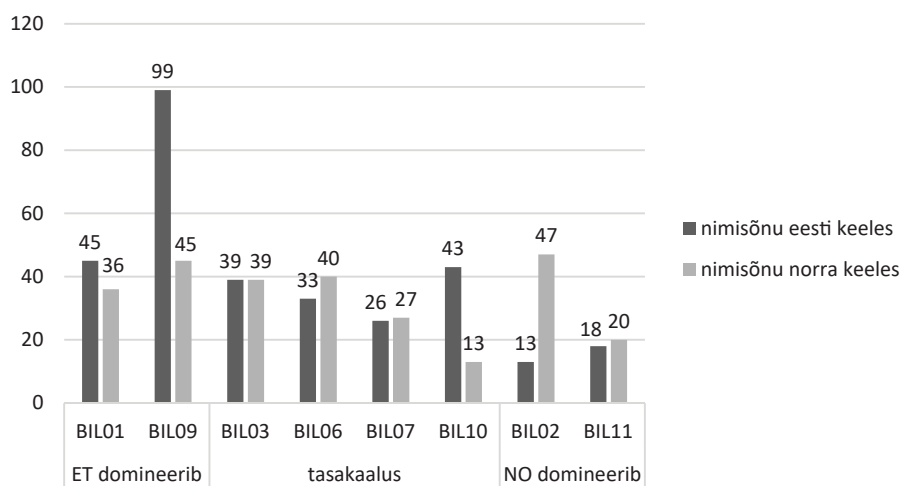


**Joonis 1.** Kakskeelsete laste narratiivide pikkus norra ja eesti keeles keelesisendi gruppide kaupa



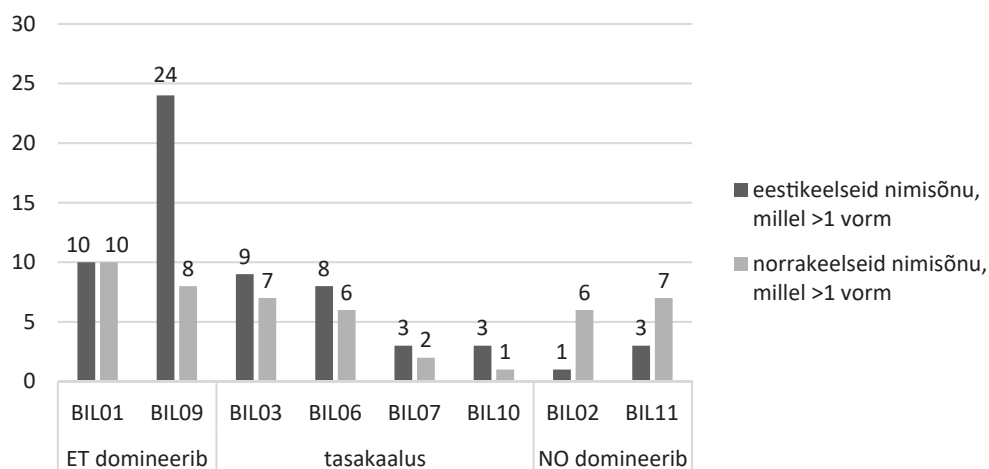
Norrakeelsetes jutustustes ei avaldu vastupidist mustrit. Suurema norrakeelse sisendiga laste jutustused on pikemad kui samade laste jutustused eesti keeles, kuid grupina mitte tingimata pikemad kui suurema eestikeelse või tasakaalus sisendiga laste jutustused. Need lapsed, kes räägivad palju eesti keeles, räägivad enamasti palju ka norra keeles. Sõnede arvu poolest rääkis norra keeles kõige rohkem laps, kelle keelesisendis domineeris hoopis eesti keel. Seega on tõenäoline, et enim mõjutavad narratiivide pikkusi individuaalsed erinevused: vanus, keelesisend, ka lapse isikuomadused (avatus, jutukus) ja üldkognitiivne areng, mida me praegusesse uuringusse uuritava tegurina ei kaasanud.

Sama on näha erinevate nimisõnade arvus, mida kasutame leksikaalse mitmekesisuse näitajana (vt joonis 2). Selgelt joonistuvad välja lapsed, kes räägivad rohkem ning kasutavad ka rohkem erinevaid nimisõnu. Eri keeltes on arvud n-ö peegelpildis vaid BIL02 ja BIL10 puhul, kel on vastavalt suurem norrakeelne ja tasakaalus sisend.



**Joonis 2.** Kakskeelsete laste leksikaalne mitmekesisus eesti ja norra keeles sisendigruppide kaupa

Morfoloogilist mitmekesisust vaatleme selle kaudu, kui palju oli laste jutustustes nimisõnu, mis esinesid enamas kui ühes vormis (vt joonis 3). Välja arvatud BIL09, kelle eestikeelsed jutustused olid erandlikult pikad ning seega ka leksikaalselt ja morfoloogiliselt mitmekesisemad kui teiste laste eestikeelsed jutustused, on morfoloogiline mitmekesisus eri keeltes küllaltki sarnane, kui vaadelda suurema eestikeelse ja tasakaalus sisendiga lapsi. Tõenäoliselt mõjutab sellist tulemust uurimismeetod, kuivõrd lapsed rääkisid norra ja eesti keeles sarnaseid lugusid. Nii oli sarnane ka sõnakasutus ning morfoloogiline mitmekesisus, kuigi eesti keeles on igast nimisõnast moodustatavaid vorme potentsiaalselt rohkem kui norra keeles. Rohkem norra keelt kuulvate laste norrakeelsed jutustused olid märgatavalt mitmekesisemad kui eestikeelsed jutustused. Norra keeles on nende morfoloogilise mitmekesisuse näitajad sarnasemad muude gruppide tulemustega. Selline tulemus võib viidata sellele, et eesti keele keerukas morfoloogia võib sisendi vähesuse tõttu olla nõrgemal positsioonil kui lihtsama struktuuriga norra keele morfoloogia (vrd Ringblom 2012).



**Joonis 3.** Kakskeelsete laste jutustustes enam kui ühes vormis esinenud nimisõnade arv sisendigruppide kaupa

Nii narratiivide koondpikkus, leksikaalne kui ka morfoloogiline mitmekesisus viitavad sellele, et suurema eestikeelse ja tasakaalus sisendiga lapsed rääkisid enamasti ligikaudselt sama palju ja sama mitmekesiselt mõlemas keeles. Suurema norrakeelse sisendiga lapsed rääkisid eesti keeles vähem ning vähemate eri vormidega kui norra keeles. Kuigi uurimuse valim on liiga väike, et teha üldistavaid järeldusi, illustreerib see varasemates uurimustes leitud. Esiteks näitavad eri vanuses ning eripalgelise sisendiga laste jutustused, et oluline on arvesse võtta individuaalseid erinevusi (Sierens jt 2019). See, kui mitmekülgset keelt laps kasutab, sõltub mitmest tegurist: vanusest, keeletaustast, lisaks ka isiksusest ning üldkognitiivsest arengust, mida me siinses uurimuses eraldi arvesse ei võtnud. Teiseks illustreerib valimi keelekasutus seda, et vähemuskeele ning seega kakskeelse arengu toetamine ei avalda negatiivset mõju enamuskeele arengule. Mitmes uuringus on leitud, et olukordades, kus kodukeel on ühiskonnas vähemuskeele staatuses, toetab kodukeelne sisend ja kodukeelega tegelemine laste puhul ka ühiskonna enamuskeele omandamist (Daller, Ongun 2018, Mitits jt 2018). Lapsed, kes kuulevad ja kasutavad rohkem eesti keelt, ei räägi norra keeles vähem ega kasuta vähem mitmekesisest keelt.

## 5.2. Kvalitatiivsed erinevused

Jutustuste kvalitatiivne analüüs töi detailsemalt välja erinevusi üks- ja kakskeelsete laste nimisõnaafraasides. Järgnevalt esitame ülevaate mittestandardsest morfosüntaksist ja võimalikest teise keele mõjudest laste nimisõnamorfoloogias ning nimisõnaafraasi struktuuris – esmalt eesti, seejärel norra keeles.

### 5.2.1. Eesti keel

Silmapaistvamad erinevused kakskeelsete laste eestikeelse nimisõnafaasi struktuuris ükskeelsetega võrreldes leidsime käändevalikus, asesõnade *üks* ja *see* artikli-laadses kasutamises ning nimisõna ja selle täiendite ühildumises. Kirjeldame ning näitlikustame neid nähtusi lähemalt.

**Käändevalik.** Ebatavalise käändevaliku näidetes asendati enamasti üks grammatiline kääne teisega või kasutati kohakäände asemel grammatilist käänet või muud kohakäänet. Kolmel juhul kasutasid kakskeelsed lapsed partitiivi genitiivi asemel, st osasihitist täissihitise asemel (1a–1c).

- (1a) leidis *konna*poissi (BIL03)
- (1b) konn leidis *ühte vahvat auku* (BIL09)
- (1c) leidis koer *ühte mesilaste taru* (BIL09)

Sihitisekäände valik on eesti keeles üks keerulisemaid grammatilisi valikuid. Kui võrd partitiivis osasihitis on eesti keeles sagedasem kui genitiivis täissihitis, on küllaltki ootuspärane, et lapsed asendavad genitiivi partitiiviga (Vihman jt 2020). Osa sõnade puhul võib segadust tekitada ka genitiivi- ja partitiivvormide sarnasus, nii näiteks avaldub näidetes 1b ja 1c ootamatu käändevalik määratleja *ühte* käändes. Ainsal juhul, kui asendus toimus vastupidises suunas (genitiiv partitiivi asemel), oli tegu ühildumisveaga:

- (2) siis otsis poiss *ühe auku* (BIL06)

Paaris näites kasutasid lapsed osasihitise asemel nominatiivi:

- (3a) mina näen *üks padi üks poiss üks koer ja üks konn* (BIL03)
- (3a) tahtis nuusutada *see purgi sees* (BIL06)

Väärrib märkimist, et ükskeelsete laste jutustustes esines vaid üks näide, mille puhul sihitisekäände valik ei olnud ootuspärane, kuid seal võis tegu olla kõnekeele mõjutustega.

Leidus näiteid, kus kohakääne asendati nominatiivi või genitiiviga:

- (4a) *üks* poisil oli üks konn (BIL06)
- (4b) *mingi* tüdrukute teemast (BIL09)
- (4c) *erinevate* keeles (BIL09)
- (4d) *ühe* vette (BIL06)

Toodud näidetes on käändevaliku probleemid seotud ka ühildumisega: omadussõna või näitav asesõna ei ühildu käändes nimisõnaga. Peale näite 4d esinesid kõik sellised näited kontekstides, kus kohakäänet kasutati mitte konkreetsetes kohatähenduses, vaid abstraktsemas tähenduses. Genitiivi kasutamist võib mõjutada ka tõsiasi, et kohakäänete vormid moodustatakse genitiivivõlvest (vt näide 4c).

Leidus ka juhte, kus eksiti käändsõna kohakäändesarjas või kohakäändesõnades suunaaspektiga:

- (5a) ära pissi minu maja *sees* (BIL03)
- (5b) poiss vaatab /.../ *sees* (BIL07)
- (5c) enda *kodus* välja (BIL01)
- (5d) *mulle* kummitavad laulud (BIL09)

Sarnast tendentsi on leitud ka eesti-vene kakskeelsete laste puhul (Hallap jt 2014). Inessiivi kasutamist illatiivi või elatiivi asemel võivad selgitada vormide semantiline ja morfoloogiline sarnasus, lisaks see, et inessiiv on morfoloogiliselt kõige vähem markeeritud vorm.

**Sõnade üks ja see artiklilaadne kasutus.** Nagu näha näidetest 1–3 ja 4d, puudutas käändevaliku küsimus tihtipeale fraase, kus lapsed kasutasid pronoomenit *üks*, näites 3b ka demonstratiivpronoomenit *see*. Mitu kakskeelset last kasutasid läbivalt pronoomeneid *üks* ja *see* artiklilaadsel positsioonil. *Üks* indefiniitse ja *see* definiitse artiklina on ühtlasi lähedased tõlkevasted norra keele artiklitele *en/et/ei* ning *den/det*. Viitavate asesõnade kasutamine artiklitena pole eesti keeles ebagrammatiline ega ebatavaline (Hint jt 2017). Käesoleva uurimuse kakskeelses valimis oli aga artiklite kasutus märgatavalt levinum kui ükskeelsete seas, eriti artikli *üks* kasutamine uute referentide tutvustamiseks konnaloos. Lisaks esines fraase, mille puhul on kasutatud norrakeelse nimisõna fraasi sõnajärge, mis eesti keeles on ebatavalisem.

(6a) *see seal räpane poiss* (BIL03)

(6b) ja nüüd koer hüppab *nagu üks kenguru* (BIL03)

(6c) tuleme varsti *üks teine päev* teile külla ka (BIL06)

Lapsed, kes artikleid eesti keeles läbivalt kasutasid, käänasid neid enamasti piiratud käänderepertuaaris. Nii tekkisid mitmed juba mainitud käändevalikuvigadest sihitiste puhul. Lisaks leidus komistusi ja kõhklusi ase- ja nimisõna ühildamisel:

(7a) *üks poisil ja üks koeral* oli üks konn (BIL06)

(7b) *ühte mingide oksad* (BIL09)

**Ühildumine.** Esines näiteid, kus segadust tekitas semantiline või süntaktiline ühildumine arvus:

(8a) meil on *mitu tunde* (BIL01)

(8b) käisime *mitmetes poes* (BIL09)

(8c) *sada asju* (BIL03)

Näited 8a ja 8c (praeguses eesti grammatikakäsitluses hulga fraasid) võivad olla semantiliselt põhjendatud üleüldistus: semantiliselt viitavad nii *mitu* kui ka *tunde* ja *asju* mitmuses referentidele, süntaktiliselt eeldab aga hulgasõna rektsoon ainsuse kasutamist. Näide 8b see-eest nõuab ka süntaktilist ühildumist, nii hulgasõna kui ka nimisõna mitmuses, aga laps on kasutanud nimisõna ainsuses. Taolisi näiteid esines üksnes kakskeelsete jutustustes.

### 5.2.2. Norra keel

Kakskeelsete laste norrakeelsetes jutustustes jäi silma eelkõige definiitsete ja indefiniitsete vormide kasutus, mis erines ükskeelsetest lastest. Lisaks esines fraasisesise ühildumise vigu.

**Definiitsus.** Ükskeelsed norra lapsed viitasid jutustuses uutele referentidele esimesel mainimisel indefiniitse artikli ja indefiniitse nimisõnavormiga, nii nagu sellises kontekstis norra keeles tavaline on. Edaspidi viitasid ükskeelsed lapsed

peaaegu eranditult loo peategelastele definiitses vormis. Kakskeelsete laste jutustustes esines variante, kus referentidele viidati esmamainimisel definiitses vormis, artiklita indefiniitses vormis, või kasutati eri vorme läbiseigi:

- (9a) det va *frosk-en* [---] *gutt-en* og *frosk-en* og  
 see.IS ole.PST konn-DEF.M [---] poiss-DEF.M ja konn-DEF.M ja  
*hund-en*  
 koer- DEF.M  
 'oli konn [---] poiss ja konn ja koer' (BIL01)
- (9b) *hund* *frosk* og *gutt*  
 koer.INDF konn.INDF ja poiss.INDF  
 'koer, konn ja poiss' (BIL07)
- (9c) det var *en* *hund* og *frosk* og *en* *gutt*  
 see.IS ole.PST INDF.M koer.INDF ja konn.INDF ja INDF.M poiss.INDF  
 'oli üks koer ja konn ja üks poiss' (BIL11)

Eriti silmatorkavad olid näited, kus laps kasutas esmalt definiitset ja seejärel indefiniitset vormi või kus laps kasutas indefiniitset vormi ka teistkordsel mainimisel:

- (10a) og så da falt *hund-en*. [---] men *hund* va veldig  
 ja nii siis kukku.PST koer-DEF.M [---] aga koer.INDF ole.PST väga  
 glad  
 rõõmus.INDF  
 'ja nii siis kukkus koer. [...] aga koer oli väga rõõmus' (BIL01)
- (10b) men då er han fast på *en* *elg*. og  
 aga siis ole.PRS tema.M kinni [peal] INDF.M pøder.INDF. ja  
*elg* løpe-r  
 pøder.INDF jooks-PRS  
 'aga siis on ta ühe pødra peal kinni. ja pøder jookseb' (BIL07)

Kaks last kasutasid norra keeles nimisõnu peaaegu eranditult indefiniitses vormis. Ükskeelses norra valimis leidis kaks näidet, kus lapsed kasutasid indefiniitset vormi definiitse asemel, ning üks näide, kus laps jättis definiitses nimisõnafaasis artikli ära. Neil juhtudel oli aga tegu üksikute näidetega, mitte läbiva joonega nagu mitme kakskeelse lapse puhul.

**Ühildumine.** Kakskeelsete laste norrakeelsetes jutustustes esines ühildumisvigu. Näiteks kasutati keskssoost sõnade ees meessoos artiklit:

- (11a) *en* dyr  
 INDF.M loom.INDF  
 'üks loom' (BIL01)
- (11b) *en* stor-t hull  
 INDF.M suur-N auk.INDF  
 'üks suur auk' (BIL09)

Leidis ka näiteid, kus laps kasutas sama jutustuse jooksul sama nimisõna indefiniitses vormis ühe soo artikliga, kuid definiitses vormis teise soo sufiksiga, nt *en tre* – *treet* ('puu', õiged vormid *et tre* – *treet*). Mitmed näited olid analoogsed näitele 11b, kus nimisõnaga ühildus õigesti omadussõna, mis fraasis sellele lähemal asub,

kuid fraasi alguses oli vale soo artikkel. Pea kõikides näidetes kasutati kesksoo artikli asemel meessoos artiklit.

Kuigi sooühildumise vigu oli rohkem kakskeelse valimi jutustustes, leidis sama tüüpi eksimusi ka ükskeelsete laste jutustustes. Nii näiteks oli terve valimi peale vaid kaks näidet, kus kesksoo artiklit kasutati meessoost sõna ees, üks neist kakskeelse, teine ükskeelse lapse jutustuses. Seetõttu on oluline üks- ja kakskeelsete keelekasutust kõrvutada, et leida, millised nähtused on tavalised kõigi keeleomandajate seas ning millised on iseloomulikud just kakskeelsetele.

## 6. Arutelu ja kokkuvõte

Artikli aluseks olnud uurimus andis esimese ülevaate sellest, kuidas oma keeli kasutavad eesti-norra kakskeelsed lapsed vanuses 5–8 aastat. Väike valim ning meetodi valik piiravad üldistusi ja järeldusi, mida uurimuse põhjal teha saab. Sellegipoolest nähtusid kakskeelsete laste keelekasutuses teatavad iseloomulikud jooned, mida tulevastest uuringutes põhjalikumalt vaadelda.

Otsisime uurimusega vastust kahele küsimusele. Kõigepealt küsisime, kas kakskeelsete laste nimisõnafraasi struktuur erineb ükskeelsete nimisõnafraasi struktuurist, ja kui erineb, siis mil moel ja määral. Sellele küsimusele andis jaatava vastuse kvalitatiivne analüüs, milles joonistusid välja kakskeelsele valimile omased jooned, mis eristasid nende keelekasutust ükskeelsete valimite omast. Kakskeelsete laste eestikeelsetele jutustustele olid iseloomulikud ükskeelsetest erinev käändevalik ning määratlejate *üks* ja *see* ülekasutamine artikli positsioonis. Norrakeelsetes jutustustes olid silmatorkavamateks erinevusteks üks- ja kakskeelsete laste keelekasutuse vahel soo ja määratuse kategooriate kasutamine.

Näidetes, kus eesti keeles asendati üks grammatiline käänne teisega, oli enim selliseid juhte, kus laps kasutas partitiivi, levinuimat sihitisekäännet. Samalaadseid juhte on leitud islandi keeles, kus samuti esineb sihitisekäände vaheldumist (Vilhjálmssdóttir 2006). Ka ükskeelsetel eesti lastel võtab aega sihitisekäände täiskasvanupärase kasutuse omandamine (Vihman jt 2020). Sagedasema sihitisekäände ülekasutamine võib viidata sellele, et käändevaliku keerukamate nüansside omandamiseks on lastel vaja rohkem keelesisendit, milles nad eri käännetes sihitistega lausungeid kuuleksid.

Muu grammatilise või semantilise käänne asendamisel nominatiiviga võib olla mitmeid põhjuseid. Esiteks on nominatiiv tihti esinev käänne, mida lapsed on tõenäoliselt palju kuulnud (Granolund jt 2019: 186) ning mis on tavaliselt esimene nimisõnavorm, mis omandatakse (Argus 2008). Lisaks on nominatiiv eesti keeles markeerimata käändevorm, mis tähendab, et nominatiivi ülekasutamise näol võib tegu olla sõna tunnusetu vormi kasutamisega. Käändelõppude ärajätmist on leitud nt ungari-inglise kakskeelsete laste keelekasutuses, seejuures esines lõpu ärajätmist enam akusatiivi kui semantiliste käännete puhul (Bolonyai 2000).

Teine uurimisküsimus oli, kas ja kuidas on kakskeelsete laste nimisõnafraasi struktuuris näha eesti ja norra keele vastasmõju. Ka sellele küsimusele võib jaatavalt vastata, siiski meeles pidades valimi piiratust. Eesti keeles ilmnes keeltevaheline mõju nt määratlejate *üks* ja *see* artiklilaadses kasutuses kakskeelsete laste jutustustes. Tihti peale põimusid artiklikasutuse ja käändevaliku küsimused, kui lapsed

kasutasid sõna *üks* artiklina vaid mõnes käändes. On võimalik, et kakskeelsed lapsed tajuvad sõna *üks* teatud kontekstides enam grammatilise tähendusega artikli kui täistähendusliku arvsõnana. Grammatilisema tähendusega sõnadel (nagu eesti keeles kaassõnad) on aga tihti vaegmuuteline paradigma. Lisaks on võimalik, et lapsed pole sellist artiklikasutust kuulnud oma eestikeelsetelt vanematelt (Kirsipuu jt 2012: 101) ning loovad artiklitega fraase ise. Seega on tõenäoline, et lapsed toetuvad artikliga konstruktsioonide loomisel enam norra keelele ning võtavad käändumatu artikli sealt üle. Oletust, et kakskeelsete laste määratlejakasutust mõjutab norra keel, toetavad varasemad tulemused selle kohta, et määratlejaga nimisõnafraasid esinevad eesti laste jutustustes pigem harva (Kirsipuu jt 2012).

Norrakeelsetes jutustustes võis eesti keele mõju näha kakskeelsete laste definiitsuse kasutuses. Kakskeelne valim ülekasutas artiklita indefiniitset vormi, millega asendati nii sufiksiga definiitset kui ka artikliga indefiniitset vorme. On võimalik, et lapsed tajuvad artiklita indefiniitset vormi nimisõna markeerimata vormina ning kasutavad seda, kui pole kindlad, millist vormi valida, või kui nad pole kõnealust vormi sisendis palju kuulnud. Markeerimata vormi ülekasutamist võib võimendada eesti keele mõju, kus grammatiline definiitsus puudub. Sooühildumises, milles samuti vigu tehti, taolist erinevust üks- ja kakskeelsete vahel me ei leidnud.

Mainitud nähtuste paremaks mõistmiseks tuleks põhjalikumalt analüüsida laste keelesisendit. Vaatlesime laste keelesisendit mõõdikute abil, mis andsid ettekujutuse laste üldisest keelekeskkonnast. Keelesisendi osakaal protsentides ei anna aga ülevaadet kumulatiivsest keelekogemusest lapse elu jooksul ega keelesisendi kvaliteedist: kui suur osa keelesisendis on raamatute lugemisel, mitme erineva vestluspartneriga laps kummaski keeles räägib jne. Lisaks põhinevad osakaalud vanemate hinnangutel. Kuna kõik kakskeelsed lapsed elasid materjali kogumise ajal Norras, on võimalik, et norra keele osakaal nende keelesisendis oli suurem, kui ankeedist ilmneb. Käesoleva uurimuse tulemuste põhjal saab tulevastest teadustöodes täpsemate mõõdikute abil vaadelda keelesisendi ja keelte vastasmõju rolle ning kahe teguri omavahelist mõju.

## Lühendid

BIL	kakskeelne
DEF	definiitne
ET	eesti
INDF	indefiniitne
IS	umbisikuline alus
M	meessugu
N	kesksugu
NO	norra
PST	minevik
PRS	olevik



## Viidatud kirjandus

- Anderssen, Merete 2010. Tidlig tilegnelse av bestemt artikkel i norsk ['Definiitse artikli varane omandamine norra keeles']. – Norsk Lingvistisk Tidsskrift, 28, 153–172.
- Anderssen, Merete; Bentzen, Kristine 2013. Cross-linguistic influence outside the syntax-pragmatics interface: A case study of the acquisition of definiteness. – *Studia Linguistica*, 67 (1), 82–100. <https://doi.org/10.1111/stul.12011>
- Argus, Reili 2008. Eesti keele muutemorfoloogia omandamine ['Acquisition of Morphology in Estonian']. Humanitaarteaduste dissertatsioonid 19. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Argus, Reili; Rüütmaa, Tiina; Verschik, Anna 2021. Mitmekeelsus, esimese ja teise keele omandamine. Peamistest teooriatest, uuringutulemustest ja õpetamiseetoditest. Kirjandusülevaade. Tallinna Ülikool. <http://arhmus.tlu.ee/cgi-bin/epam?oid=120618>
- Bamberg, Michael 1987. *The Acquisition of Narratives. Learning to Use Language*. Berlin–New York–Amsterdam: Mouton de Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110854190>
- Berman, Ruth A.; Slobin, Dan I. 1994. *Relating Events in a Narrative: A Crosslinguistic Developmental Study*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Bialystok, Ellen; Luk, Gigi; Peets, Kathleen F.; Yang, Sujin 2010. Receptive vocabulary differences in monolingual and bilingual children. – *Bilingualism: Language and Cognition*, 13 (4), 525–531. <https://doi.org/10.1017/S1366728909990423>
- Bolonyai, Agnes 2000. "Elective affinities": Language contact in the abstract lexicon and its structural consequences. – *International Journal of Bilingualism*, 4 (1), 81–106. <https://doi.org/10.1177/13670069000040010601>
- Busterud, Guro; Lohndal, Terje; Rodina, Yulia; Westergaard, Marit 2020. Hvor mange genus er det i Trondheims-dialekten? ['Mitu sugu on Trondheimi dialektis?'] – *Maal og Minne*, 112 (2), 36.
- Daller, Michael; Ongun, Zehra 2018. The Threshold Hypothesis revisited: Bilingual lexical knowledge and non-verbal IQ development. – *International Journal of Bilingualism*, 22 (6), 675–694. <https://doi.org/10.1177/1367006917690835>
- De Cat, Cécile 2020. Predicting language proficiency in bilingual children. – *Studies in Second Language Acquisition*, 42 (2), 279–325. <https://doi.org/10.1017/S0272263119000597>
- Granlund, Sonia; Kolak, Joanna; Vihman, Virve; Engelmann, Felix; Lieven, Elena V. M.; Pine, Julian M.; Theakston, Anna L.; Ambridge, Ben 2019. Language-general and language-specific phenomena in the acquisition of inflectional noun morphology: A cross-linguistic elicited-production study of Polish, Finnish and Estonian. – *Journal of Memory and Language*, 107, 169–194. <https://doi.org/10.1016/j.jml.2019.04.004>
- Hallap, Merit; Padrik, Marika; Raudik, Signe 2014. Käänevormide kasutamise oskus eakohase arenguga vene-eesti kakskeelsetel ning spetsiifilise kõnearengu puudega ükskeelsetel lastel ['Estonian case morphology in second language acquisition and specific language impairment']. – *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat*, 10, 73–90. <https://doi.org/10.5128/ERYa10.05>
- Hint, Helen; Nahkola, Tiina; Pajusalu, Renate 2017. With or without articles? A comparison of article-like determiners in Estonian and Finnish. – *Lähivõrdlusi. Lähivertailuja*, 27, 65–106. <https://doi.org/10.5128/LV27.02>
- Kirsipuu, Helen; Soodla, Piret; Pajusalu, Renate 2012. Referentsiaalsed noomenifraasid laste narratiivides ['Referential noun phrases in Estonian children's narratives']. – *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat*, 8, 91–107. <https://doi.org/10.5128/ERYa8.06>
- Kroll, Judith; Bobb, Susan; Wodniecka, Zofia 2006. Language selectivity is the exception, not the rule: Arguments against a fixed locus of language selection in bilingual speech. – *Bilingualism: Language and Cognition*, 9 (2), 119–135. <https://doi.org/10.1017/S1366728906002483>

- Kunnari, Sari; Välimaa, Taina; Laukkanen-Nevala, Päivi 2016. Macrostructure in the narratives of monolingual Finnish and bilingual Finnish–Swedish children. – *Applied Psycholinguistics*, 37 (1), 123–144. <https://doi.org/10.1017/S0142716415000442>
- MacWhinney, Brian 2000. *The CHILDES Project: Tools for Analyzing Talk*. 3rd ed. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Mæhlum, Brit; Røyneland, Unn 2012. *Det norske dialektlandskapet* ['Norra dialektimaastik']. 1. utgave. Oslo: Cappelen Damm.
- Mayer, Mercer 1969. *Frog, where are you?* New York: Dial Books for Young Readers.
- Meisel, Jürgen M. 2007. *The Bilingual Child*. – T. K. Bhatia, W. C. Ritchie (Eds.), *The Handbook of Bilingualism*. Malden–Oxford–Carlton: Blackwell Publishing, 91–113.
- Mitits, Lydia; Alexiou, Thomai; Milton, James 2018. Does the language you speak at home affect the size of your L2 vocabulary? – *The Language Learning Journal*, kd 46, nr 5, 569–582. <https://doi.org/10.1080/09571736.2018.1503134>
- Oksaar, Els 1971. Code switching as an interactional strategy for developing bilingual competence. – *WORD*, 27 (1–3), 377–385. <https://doi.org/10.1080/00437956.1971.11435633>
- Padrik, Marika; Hallap, Merit; Raudik, Signe 2016. 3–4-aastaste eesti laste kõne grammatiline profiil ['Grammatical profile of three- to four-year-old Estonian children']. – *Eesti Haridusteaduste Ajakiri*, 4 (2), 30–59. <https://doi.org/10.12697/eha.2016.4.2.03>
- Ravid, Dorit 2019. *First-Language Acquisition of Morphology*. *Oxford Research Encyclopedia of Linguistics*. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780199384655.013.603>
- Ringblom, Natalia 2012. The acquisition of Russian in a language contact situation: The case study of a bilingual child in Sweden. – Kurt Braunmüller, Christoph Gabriel (Eds.), *Multilingual Individuals and Multilingual Societies*. *Hamburg Studies on Multilingualism* 13. Amsterdam: John Benjamins, 63–80. <https://doi.org/10.1075/hsm.13.06rin>
- Rodina, Yulia; Westergaard, Marit 2013. The acquisition of gender and declension class in a non-transparent system: Monolinguals and bilinguals. – *Studia Linguistica*, 67 (1), 47–67. <https://doi.org/10.1111/stul.12012>
- Rodina, Yulia; Westergaard, Marit 2015. Grammatical gender in Norwegian: Language acquisition and language change. – *Journal of Germanic Linguistics*, 27 (2), 145–187. <https://doi.org/10.1017/S1470542714000245>
- Sierens, Sven; Slembrouck, Stef; Gorp, Koen Van; Agirdag, Orhan; Avermaet, Piet Van 2019. Linguistic interdependence of receptive vocabulary skills in emergent bilingual preschool children: Exploring a factor-dependent approach. – *Applied Psycholinguistics*, 40 (5), 1269–1297. <https://doi.org/10.1017/S0142716419000250>
- Soodla, Piret; Kikas, Eve; Pajusalu, Renate; Adamka, Aive; Parm, Sirli 2010. Vahendamata ja vahendatud narratiiv laste kõnearengu hindamisel ['Self-generated and retold narratives as a tool of language assessment']. – *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat*, 6, 277–296. <https://doi.org/10.5128/ERYa6.17>
- Unsworth, Sharon; Argyri, Froso; Cornips, Leonie; Hulk, Aafke; Sorace, Antonella; Tsimpli, Ianthi 2011. On the role of age of onset and input in early child bilingualism in Greek and Dutch. – Mihaela Pirvulescu, Cristina Cuervo Mara, Jeffrey Steele, Nelleke Strik, Ana Teresa Pérez Leroux (Eds.), *Selected Proceedings of the 4th Conference on Generative Approaches to Language Acquisition North America (GALANA 2010)*. Somerville, MA: Cascadilla Proceedings Project, 249–265.
- Unsworth, Sharon 2013. Assessing the role of current and CUMULATIVE exposure in simultaneous bilingual acquisition: The case of Dutch gender. – *Bilingualism: Language and Cognition*, 16 (1), 86–110. <https://doi.org/10.1017/S1366728912000284>
- Vaks, Adele 2021. Nomenfrasens morfosyntaks hos tospråklige estisk-norske barn ['Nomenifraasi morfosüntaks kakskeelsete eesti-norra laste keelekasutuses']. *Magistritöö*. Tartu: Tartu Ülikool. <http://hdl.handle.net/10062/75020>
- Viberg, Åke 2001. Age-related and L2-related features in bilingual narrative development. – Ludo Verhoeven, Sven Strömquist (Eds.), *Narrative Development in a Multilingual*

- Context. *Studies in Bilingualism* 2. Amsterdam: Benjamins, 87–128. <https://doi.org/10.1075/sibil.23.04vib>
- Vihman, Marilyn May 1982. The acquisition of morphology by an bilingual child: A whole-word approach. – *Applied Psycholinguistics*, 3, 141–160. <https://doi.org/10.1017/S0142716400006676>
- Vihman, Marilyn; Vija, Maigi 2006. The acquisition of verbal inflection in Estonian: Two case studies. – Natalia Gagarina, Insa Gülzow (Eds.), *The Acquisition of Verbs and their Grammar: The Effect of Particular Languages*. *Studies in Theoretical Psycholinguistics* 33. Dordrecht: Springer, 263–295. [https://doi.org/10.1007/978-1-4020-4335-2\\_11](https://doi.org/10.1007/978-1-4020-4335-2_11)
- Vihman, Virve-Anneli 2018. Language interaction in emergent grammars: Morphology and word order in bilingual children’s code-switching. – *Languages*, 3 (4), 1–24. <https://doi.org/10.3390/languages3040040>
- Vihman, Virve-Anneli; Theakston, Anna L.; Lieven, Elena V. M. 2020. Acquisition of symmetrical and asymmetrical differential object marking in Estonian. – Alexandru Mardale, Silvina Montrul (Eds.), *The Acquisition of Differential Object Marking*. *Trends in Language Acquisition Research* 26. Amsterdam: John Benjamins, 21–49. <https://doi.org/10.1075/tilar.26.01vih>
- Vilhjálmsdóttir, Sigríður 2006. Fortellerferdighet og språkkontakt i fortellinger [‘Jutustusoskus ja keelekontakt jutustustes’]. *Magistritöö*. Oslo: Oslo Ülikool.
- Westergaard, Marit; Rodina, Yulia 2016. Hvor mange genus er det i Tromsø-dialekten? [‘Mitu sugu on Tromsø dialektis?’]. – *Maal og Minne*, 108 (2), 159–189.
- Ågren, Malin; Granfeldt, Jonas; Thomas, Anita 2014. Combined effects of age of onset and input on the development of different grammatical structures: A study of simultaneous and successive bilingual acquisition of French. – *Linguistic Approaches to Bilingualism*, 4 (4), 462–493. <https://doi.org/10.1075/lab.4.4.03agr>

# THE NOUN PHRASE AS USED BY BILINGUAL ESTONIAN-NORWEGIAN CHILDREN

**Adele Vaks, Virve Vihman**

University of Tartu

A prominent factor affecting the language use of bilinguals is cross-linguistic influence. This study presents a preliminary descriptive overview of the morpho-syntax of the noun phrase as used by bilingual Estonian-Norwegian children. Participants in the study included eight bilingual children aged 5–8, five Estonian and five Norwegian monolingual children aged 5–7. The monolingual groups were included for comparison, in order to produce a more complete picture of what is specific to the bilingual children. A narrative elicitation paradigm was used in both languages: the children retold a story based on Mayer's (1969) picture book, and a free narrative was elicited with questions about the children's daily life. The qualitative analysis revealed characteristic patterns in the bilinguals' narratives in both languages. Several of the patterns could be explained by cross-linguistic influence. In Estonian, several bilingual children used the determiners *üks* 'one' and *see* 'this' as articles, and in Norwegian, bilingual children tended to overuse indefinite forms. Some further patterns were also identified that can be explained by the structure of Estonian and Norwegian respectively, and that have been observed in the language use of monolingual children. The results of this study provide a starting point for future studies taking a closer look at the roles of cross-linguistic influence and language input.

**Keywords:** morphology, linguistic development, bilingualism, Estonian, Norwegian

**Adele Vaks** (Tartu Ülikool) uurib laste kakskeelsust eesti-norra laste näitel. Magistritöös uuris ta eesti-norra laste noomenifraasi morfosüntaksit.  
Jakobi 2, 51005 Tartu, Estonia  
adele.vaks@ut.ee

**Virve Vihmani** (Tartu Ülikool) uurimisaladeks on eesti keele morfosüntaksi omandamine üks- ja kakskeelsete laste seas, Eesti teismeliste keelekasutus ning varieerumine eesti keeles.  
Jakobi 2, 51005 Tartu, Estonia  
virve.vihman@ut.ee